

נסח הודאה

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת חיי שרה תשפ"ב (שנה ה' גליון 115)

וְתַמַּת שָׂרָה בְקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֲבֵרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵא אֲבִרְהָם לְסַפֵּד לְשָׂרָה וּלְבִפְתָּהּ . [כג ב]

לשון רבינו שלמה : מבאר שבע. ואברהם אחר העקידה לא שב למקומו לחברון, אבל הלך תחלה אל באר שבע מקום האשל שלו לתת הודאה על ניסו, ושם שמע במיתת שרה ובא.

מבאר רבי שמחה זיסקינד ברוידא זצ"ל בספרו "שם דרך": טעם שהטריח עצמו אברהם אבינו ללכת ממקום העקידה, הר המוריה, עד באר שבע מקום האשל שלו לתת הודאה על ניסו, במקום ללכת לביתו שבחברון הסמוכה להר המוריה - מכיון שמקום האשל היה מקום הכנסת אורחים של אברהם ששם התקבצו כל אלפי ורבבות האנשים אותם החזיר אברהם בתשובה וקבע בלבם את האמונה בבורא עולם (ראה לשון הרמב"ם הלכות עבודה זרה וחוקות הגוים א, ג), ובמקום התורה והחסד רצה אברהם להודות על ניסו על דרך הגמרא ברכות ח. רבי אמי ורבי אסי, אף על גב דהוון תליסר ביי כנישתא בטבריא, לא מצלו אלא ביני עמודי, היך דהוון גרסי. סבר אברהם כי יש מעלה להתפלל במקום תורה ששם התפילה יותר מקובלת.

וַיְדַבֵּר אֲתָם לְאֹמַר אִם יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם לְקַבֵּר אֶת מֵתֵי מִלְפָּנַי שְׂמֵעוּנִי וּפְגַעוּ לִי בְעַפְרוֹן בֶּן צַחֵר . [כג ח]

טעם ופגעו לי. כי היה עפרון עשיר ונכבד כאשר אמר ביני ובינך מה היא, ולא יהיה לו לכבוד למכור נחלת אבותיו, כענין נבות היזרעאלי (מלכים א א - ג). על כן לא הלך אברהם אליו להרבות לו מחיר השדה, ובקש מאנשי העיר שיפגעו בעברו, דרך כבוד.

ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה על פני ממרא הוא חברון בארץ כנען.
[כג, יט]

ונכתבה זאת הפרשה, להודיע חסדי השם עם אברהם, שהיה נשיא אלקים בארץ אשר בא לגור שם והיחיד, וכל העם היו קוראין לו 'אדוני', והוא לא אמר להם כן, שהיה שר וגדול וגם בחייו קיים לו ואגדלה שמך והיה ברכה ואשתו מתה ונקברה בנחלת ה'.
ועוד, כי רצה להודיענו מקום קבורת האבות באשר אנחנו חייבים לכבד מקום קבורת אבותינו הקדושים.

[בשו"ת מנחת אליעזר (חלק א' סימן סח) הוסיף: 'ומהו הכבוד שנכבד, שנבקר קבורתם ולהשתטח בתפילה במקום כבודם'. וכן כתב רבינו הרמב"ן באגרת לבנו: פני מועדות ללכת לחברון העיר קבורת אבותינו להשתטח כנגדם].
ורבותינו אמרו (ב"ב טז). **שגם זה מן הנסיונות של אברהם שבקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה אותו.**

ולא ידעתי טעם לדברי רבי אברהם שאומר להודיע מעלת ארץ ישראל לחיים ולמתים. **ועוד,** לקיים לו דבר השם להיות לו נחלה. כי מה מעלה לארץ בזה כי לא יולכנה אל ארץ אחרת לקברה, ודבר השם לאברהם על כל הארץ היה ונתקיים רק בזרעו. [וכן פירש החזקוני].

ומפרטת המשנה באבות ה', ג': "עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד ככולם להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום." ולא כללו ר' עובדיה מברטנורא רש"י והרמב"ם בפירושם על המשנה נסיון זה. וכן לא נכלל בעשרה נסיונות המנויים בפרקי דרבי אליעזר ובאבות דרבי נתן.
אולם רבינו יונה כלל נסיון קבורת שרה במנינו והשמיט את מעמד בין הבתרים.

בספר "שם דרך" רבי שמחה זיסקינד ברוידא זצ"ל, מבאר דרך מקורית בהבנת דברי הרמב"ן: הדנה יש להקשות, אחרי שכבר עמד אברהם בנסיון העקידה, מה מוסיף הנסיון של קבורת שרה? אלא שבאמת סוג נסיון אחר יש כאן. בעקידה היה נצרך לאברהם לעמוד בקשיים מבלי להקשות קושיות. ואילו כאן היה צריך יותר מזה, לראות את הטוב והחסד שבהנהגת הקב"ה גם תוך כדי הצרות. ולעומת שבעקידה היה זה נסיון לראות כיצד יפעל, בקבורת שרה היה הנסיון לברר כיצד יחשוב אברהם בלבו אודות הקשיים בהם הוא נתקל. והן הן דברי רבותינו שמביא הרמב"ן, "שגם מן הנסיונות של אברהם", האם ישכיל לראות את החסד והטוב שנעשה אתו בתוך כל הצרות שקורות לו.

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וְה' בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל. [כד, א]

בעושר ונכסים וכבוד אורך ימים ובנים, וזאת כל חמדת האדם. והזכיר הכתוב זה לאמור כי היה שלם בכל, לא חסר דבר זולתי שיראה בנים לבנו שינחלו מעלתו וכבודו, ולכן התאווה לזה.

וְתָרַד הָעֵינָה וְתִמְלֵא כְדָה וְתַעַל. וַיִּרְץ הָעֶבֶד לִקְרֹאתָהּ וַיֹּאמֶר הִגְמִיאֵנִי נָא מֵעַט מִיָּם מִכָּדָד.
[כד, טז-יז]

נראה, שדקדקו כן מלשון ותמלא כדה ותעל, שלא אמר "ותשאב ותמלא". ונעשה לה הנס בפעם הראשונה, כי אחרי כן כתוב "ותשאב". והעבד כשספר להם אמר (להלן פסוק מה), ותרד העינה ותשאב, אולי לא יאמינו.

רבי זלמן סורוצקין בספרו "אוזנים לתורה", הסביר, דאפשר לומר שבפעם הראשונה הלכה רבקה לשאוב מים לביתה, ומכיון שהיתה צדקנית עלו המים לקראתה שלא תטרח בשאיבה, אבל אחר כך ששאבה 'לשם מצוה', עבור גמילות חסדים, ונקוט בדינינו 'לפום צערא אגרא', לפיכך לא עלו המים לקראתה כדי שתטרח יותר ויהיה שכרה כפול. [ובספר "קדושת לוי" גם פירש בדרך זו]

**וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבֵּיתָה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמָלִים וּמִיָּם לְרֹחַץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר אִתּוֹ.** [כד, לב]

רש"י כתב התיר זמם שלהם, שהיה סותם פיהם שלא ירעו בשדות אחרים. ולשון בראשית רבה (ס, ח) התיר זממיהן, רבי הונא ורבי ירמיה שאל לרבי חייה ברבי אבא, לא היו גמליו של אברהם אבינו דומים לחמורו של רבי פנחס בן יאיר וכו'.
וזו שאלה לסתור פיתוח הזמם, כי אי אפשר שיהיה החסידות בביתו של רבי פנחס בן יאיר גדול יותר מביתו של אברהם אבינו, וכאשר חמורו של רבי פנחס בן יאיר איננו צריך להשתמר מן הדברים האסורים לבעליו להאכילו, כל שכן גמליו של אברהם אבינו, ואין צריך לזמם, כי לא יאונה לצדיק כל און.

והרא"ם תירץ ב' תרומים:
א. היכא דקביעה היזקא שאני כגון בעוברת בין השדות ב. אין סומכין על הנס.
והרע"ב תירץ: שחמורו של ר' פנחס בן יאיר היה פורש מן האיסור עצמו לפי שהוא היה מרכבתו של הצדיק המיוחדת לו, וכלשון חז"ל בהמתן של צדיקים, אבל אלו הגמלים היו מיוחדים למשא.
והאור החיים לא פירש כן וביאר "מגמלי אדוני" מהמיוחדים לצורכו המובחרים אצל וכדי שיוכל שאת הרבה, ובא לשלול שאר גמלים שהיו לאברהם משאר הנכסים.
כך גם ביאר החזקוני: מגמלי אדוני מן המובחרים שבהם שגדלו בבית אדוניו.
ויתכן לפרש שאברהם נהג במידת חסידות וזמם גמליו אע"פ שלא נחשדו לאכול בשדות זרים.

וְאֵלָה שְׁנֵי חַיִּי יִשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שְׁנֵה וּשְׁלֹשִׁים שְׁנֵה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים וַיָּגֹעַ וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּיו. [כה יז]

הקרוב בדרך הפשט כי הכתוב יספר בבני הצדיקים תולדותם ומספר חייהם להודיע כי זרע צדיקים יבורך. ולא סיפר ימי עשו כי היה יותר מיעקב, וכבר נשלם הסיפור במות יעקב ולא רצה לחזור אל חיי עשו, שכבר הזכיר תולדותיו במקום הראוי להם. ובמדרשי רבותינו בסיפור ימי ישמעאל טעמים רבים (מגילה י"ז.), והנכון שבהם שהיה צדיק בעל תשובה וסיפר בו כדרך הצדיקים.

טעם נוסף המובא בגמרא במגילה (שם): כדי ללמוד את שנותיו של יעקב, ועוד הובא בבראשית רבה (סב ה) על שבא מקדקד של מדבר לגמול חסד לאביו.

הגליין הוקדש:
לרפואה שלימה - חיה מרים בת שרה
ולע"נ - רבי אליעזר ב"ר דוד זצ"ל

להערות הארות והצטרפות: V0527174410@GMAIL.COM
מיועד לעורר את לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ם